

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології
факультету № 6**

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ/ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
з навчальної дисципліни
«Судова медицина та психіатрія»
вибіркових компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
Спеціальність: 262 «Правоохоронна діяльність»**

**Харків
2023 рік**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 р. № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 р. № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6. Протокол від 21.08.2023 року № 7

Розробник:

Доцент кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології
кандидат психологічних наук, доцент Лозова С.М.

Рецензенти:

Заступник директора з наукової роботи Національного центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, доктор юридичних наук, професор Сімакова-Єфремян Е.Б.

Професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Степанюк Р.Л.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

2. Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни					Вид контролю	
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття		Самостійна робота
Семестр № 1							
Тема № 1: Предмет судової медицини. Процесуальні й організаційні основи судово-медичної експертизи в Україні.		2	2			5	
Тема № 2: Судово-медична експертиза живих осіб.		2	2			10	
Тема № 3: Судово-медичне дослідження трупа.		2	2	2		10	
Тема № 4: Судово-медична експертиза при розслідуванні статевих злочинів.		2	2			10	
Тема № 5: Предмет, система, методи судової психіатрії. Правові та організаційні основи судово-психіатричної експертизи.		2	2			5	
Тема № 6: Загальні поняття про симптоми і синдроми психічних захворювань в сучасній психіатрії.		2	2			10	
Тема № 7: Судово-психіатрична оцінка психічних розладів, що мають юридичне значення.		2	2			10	
Всього за семестр:	90	14	14	2		60	Залік

3. Методичні вказівки до практичних занять

Тема № 1. Предмет судової медицини. Процесуальні й організаційні основи судово-медичної експертизи в Україні

Семінарське заняття: Предмет судової медицини. Процесуальні й організаційні основи судово-медичної експертизи в Україні.

Навчальна мета заняття: визначити предмет, об'єкти судової медицини, процесуальні основи призначення судово-медичної експертизи та структуру державних судово-експертних установ.

Час проведення: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія.

Навчальні питання:

1. Поняття судової медицини і судово-медичної експертизи. Їх зв'язок з медичною і юридичною наукою.
2. Предмет, метод і система судової медицини.
3. Підстави, процесуальний порядок призначення судово-медичної експертизи по справах при злочинах проти життя і здоров'я громадян.
4. Державні експертні судово-медичні установи України..
5. Судово-медичні експерти, їхні права й обов'язки.
6. Об'єкти судово-медичної експертизи, відділи і відділення бюро судово-медичної експертизи, у яких вони досліджуються.
7. Види судово-медичних експертизи. Первинна, додаткова, повторна, комплексна.
8. Випадки обов'язкового призначення судово-медичної експертизи..
9. Нормативні відомчі акти, що регламентують діяльність експертів.
10. Вимоги до висновку судово-медичної експертизи.

Методичні вказівки

Вступ до заняття полягає в перевірці присутності студентів, оголошенні теми, мети та контрольних питань заняття.

В ході заняття з'ясовується предмет, метод, система судової медицини і судово-медичної експертизи, історія їх розвитку. Особливу увагу слід приділити історії розвитку Харківської школи судових медиків.

Розглядається юридична регламентація проведення судово-медичної експертизи, структура підрозділів бюро судово-медичної експертизи та об'єкти дослідження. Встановлюються випадки обов'язкового призначення судово-медичної експертизи, види судово-медичних експертиз (первинна, додаткова, повторна, комплексна), нормативні акти, що регламентують діяльність судово-медичних експертів. На основі вивченого матеріалу у студентів повинні

сформуватися вміння складати постанову про призначення судово-медичної експертизи та направлення об'єктів на судово-медичне дослідження.

Заключна частина заняття полягає у підведенні викладачем підсумків та оголошенні завдання для підготовки до наступного заняття.

Література:

1. Білецький Є.М. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. - Х.: Одиссей, 2008. - 200 с.
2. Білецький Є.М., Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. Видання друге. – Х.: Одиссей, 2010. - 200 с.
3. Біленчук П. Д., Курко М. Н., Стахівський С. М. Судові експертизи: довідник. Київ: Влад и Влада, 1997. 48 с.
4. Жабокрицький С.В. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: МАУП, 2004. - 173 с.
5. Клименко Н. І. Судова експертологія. Курс лекцій: навч. посібник. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 528 с.
6. Криміналістика: [підручник / за заг. ред. д.ю.н., професора А. Ф. Волобуєва]. – Х.: ХНУВС, 2011. – 666 с.
7. Лапта С. П. Правові та наукові основи використання судових експертиз при розслідуванні злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2006. 234 с.
8. Левенець І. В. Судова психіатрія: Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 275 с.
9. Марчук А.І. Судова медицина: Курс лекцій: Навч. посібник. - К.: Генеза, 1997. - 144 с.
10. Марчук А.І. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: Атіка, 2004. - 240 с.
11. Настільна книга слідчого: Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / В.Я. Тацій, М.І. Панов, В.Ю. Шепітько та ін. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – 715 с.
12. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
13. Проведення судових експертиз: [довідник / П.Д. Біленчук, М.Н. Курко, С.М. Стахівський]. – К.: РВВ МВС України, 1995. – 64 с.
14. Спіріна І.Д. Судова-психіатрична експертиза: Навч. посібник. - Дніпропетровськ, 2000. - 145 с.
15. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: навч.-довід. посібник / уклад.: Грошев Ю.М. та ін. — Х. : Одиссей, 2004. — 448 с.
16. Судові експертизи в Україні. Загальні положення. Організаційно-правові засади. Види експертиз. Участь експертів у виконавчому провадженні. – К.:

Хрінком Інтер, 2002. – 413 с.

17. Судова медицина та психіатрія: навч. посібник / [Кікінчук В.В., Лозова С.М., Гусєва В.О. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2019. – 184 с.

18. Тагаєв М.М. Судова медицина: підручник ВНЗ МВС України. Харків: «Факт», 2003. 1253 с.

19. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

Тема № 2. Судово-медична експертиза живих осіб

Семінарське заняття: Судово-медична експертиза живих осіб.

Навчальна мета заняття: сформувати загальні знання про ушкодження (травму) фактори та умови, що їх спричиняють, а також про можливості їх судово-медичного дослідження.

Час проведення: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія.

Навчальні питання:

1. Загальне вчення про травму і травматизм.
2. Поняття травми, травматології, травматизму. Класифікація травматизму.
3. Травмуючі фактори зовнішнього середовища.
4. Пошкодження тупими предметами, їх класифікація.
5. Пошкодження гострими предметами, їх класифікація.
6. Вогнепальна і вибухова травма. Транспортна травма.
7. Причини смерті при механічній травмі.
8. Розлад здоров'я і смерть від впливу зовнішніх факторів: гострого кисневого голодування; крайніх температур (термічна травма); хімічних речовин (хімічна травма).
9. Місцева і загальна дія електроструму. Ушкодження одягу. Зовнішні і внутрішні ознаки дії електрики. Електромітка.
10. Задачі судово-медичної експертизи ушкоджень.
11. Судово-медична експертиза ступеню тяжкості тілесних ушкоджень.
12. Судово-медична експертиза визначення віку.

Методичні вказівки

Вступ до заняття полягає в перевірці присутності студентів, оголошенні теми, мети та контрольних питань заняття.

Протягом заняття у студентів повинні сформуватися знання та вміння щодо визначення загальних ознак ушкоджень, які характерні для дії тупих знарядь травми, різних видів гострих знарядь, транспортної травми, вогнепальної зброї і вибухових пристроїв, ознаки дистанцій пострілу, вхідного і вихідного вогнепальних ушкоджень; черговості спричинення ушкоджень.

Студенти повинні засвоїти травмуючі фактори зовнішнього середовища, що спричиняють смерть – фізичні, хімічні, температурні, біологічні та ін., правильно вилучати, пакувати, направляти об'єкти експерту.

Відпрацьовується вміння правильно формулювати питання в установочній частини постанови про призначення судово-медичної експертизи.

Визначається поняття тяжких, середньої тяжкості й легких тілесних ушкоджень та їх ознаки.

Заключна частина заняття полягає у підведенні викладачем підсумків та оголошенні завдання для підготовки до наступного заняття.

Література:

1. Білецький Є.М. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. - Х.: Одісей, 2008. - 200 с.
2. Білецький Є.М., Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. Видання друге. – Х.: Одісей, 2010. - 200 с.
3. Біленчук П. Д., Курко М. Н., Стахівський С. М. Судові експертизи: довідник. Київ: Влад и Влада, 1997. 48 с.
4. Жабокрицький С.В. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: МАУП, 2004. - 173 с.
5. Клименко Н. І. Судова експертологія. Курс лекцій: навч. посібник. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 528 с.
6. Криміналістика: [підручник / за заг. ред. д.ю.н., професора А. Ф. Волобуєва]. – Х.: ХНУВС, 2011. – 666 с.
7. Лапта С. П. Правові та наукові основи використання судових експертиз при розслідуванні злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2006. 234 с.
8. Левенець І. В. Судова психіатрія: Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 275 с.
9. Марчук А.І. Судова медицина: Курс лекцій: Навч. посібник. - К.: Генеза, 1997. - 144 с.
10. Марчук А.І. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: Атіка, 2004. - 240 с.
11. Настільна книга слідчого: Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / В.Я. Тацій, М.І. Панов, В.Ю. Шепітько та ін. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – 715 с.
12. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.

13. Проведення судових експертиз: [довідник / П.Д. Біленчук, М.Н. Курко, С.М. Стахівський]. – К.: РВВ МВС України, 1995. – 64 с.
14. Спіріна І.Д. Судова-психіатрична експертиза: Навч. посібник. - Дніпропетровськ, 2000. - 145 с.
15. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: навч.-довід. посібник / уклад.: Грошевий Ю.М. та ін. — Х. : Одіссей, 2004. — 448 с.
16. Судові експертизи в Україні. Загальні положення. Організаційно-правові засади. Види експертиз. Участь експертів у виконавчому провадженні. — К.: Хрінком Інтер, 2002. — 413 с.
17. Судова медицина та психіатрія: навч. посібник / [Кікінчук В.В., Лозова С.М., Гусєва В.О. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків, 2019. — 184 с.
20. Тагаєв М.М. Судова медицина: підручник ВНЗ МВС України. Харків: «Факт», 2003. 1253 с.
21. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

Тема № 3. Судово-медичне дослідження трупа

Семінарське заняття: Судово-медичне дослідження трупа.

Навчальна мета заняття: отримати знання про причини та ознаки смерті, правила огляду місця події, де знаходиться труп, формулювання питань експерту.

Час проведення: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія.

Навчальні питання:

1. Танатологія. Помирання і смерть. Ймовірні і достовірні ознаки смерті.
2. Пошук і правила вилучення речових доказів.
3. Сліди крові: визначення, класифікація. Встановлення обставин і обстановки події за слідами крові. Можливості лабораторних досліджень слідів крові, волосся, слини.
4. Кримінально-процесуальні та тактичні правила огляду трупа на місці події.

Методичні вказівки

Вступ до заняття полягає в перевірці присутності студентів, оголошенні теми, мети та контрольних питань заняття.

Студенти повинні оволодіти знаннями та вміннями: проводити огляд місця події при різних злочинах проти особи: виявляти і вилучати речові докази

біологічного походження; правильно фіксувати отриману інформацію у протоколі огляду місця події; співпрацювати при огляді з судово-медичним експертом; оформляти направлення трупа і речових доказів на судово-медичне дослідження.

На занятті обговорюються етапи огляду трупа на місці події, методи й стадії огляду, порядок огляду трупа, пошук і правила вилучення речових доказів.

Заключна частина заняття полягає у підведенні викладачем підсумків та оголошенні завдання для підготовки до наступного заняття.

Література:

1. Білецький Є.М. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. - Х.: Одиссей, 2008. - 200 с.
2. Білецький Є.М., Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. Видання друге. – Х.: Одиссей, 2010. - 200 с.
3. Біленчук П. Д., Курко М. Н., Стахівський С. М. Судові експертизи: довідник. Київ: Влад и Влада, 1997. 48 с.
4. Жабокрицький С.В. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: МАУП, 2004. - 173 с.
5. Звонок А.С. Судебная медицина и психиатрия: Учеб. пособие. - Луганск: РИО ЛГУВД, 2007. - 132 с.
6. Клименко Н. І. Судова експертологія. Курс лекцій: навч. посібник. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 528 с.
7. Криміналістика: [підручник / за заг. ред. д.ю.н., професора А. Ф. Волобуєва]. – Х.: ХНУВС, 2011. – 666 с.
8. Лапта С. П. Правові та наукові основи використання судових експертиз при розслідуванні злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2006. 234 с.
9. Левенець І. В. Судова психіатрія: Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 275 с.
10. Марчук А.І. Судова медицина: Курс лекцій: Навч. посібник. - К.: Генеза, 1997. - 144 с.
11. Марчук А.І. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: Атіка, 2004. - 240 с.
12. Настільна книга слідчого: Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / В.Я. Тацій, М.І. Панов, В.Ю. Шепітько та ін. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – 715 с.
13. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
14. Проведення судових експертиз: [довідник / П.Д. Біленчук, М.Н. Курко, С.М. Стахівський]. – К.: РВВ МВС України, 1995. – 64 с.
15. Спіріна І.Д. Судова-психіатрична експертиза: Навч. посібник. - Дніпропетровськ, 2000. - 145 с.

16. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: навч.-довід. посібник / уклад.: Грошевий Ю.М. та ін. — Х. : Одіссей, 2004. — 448 с.

17. Судові експертизи в Україні. Загальні положення. Організаційно-правові засади. Види експертиз. Участь експертів у виконавчому провадженні. — К.: Хрінком Інтер, 2002. — 413 с.

18. Судова медицина та психіатрія: навч. посібник / [Кікінчук В.В., Лозова С.М., Гусєва В.О. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків, 2019. — 184 с.

19. Тагаєв М.М. Судова медицина: підручник ВНЗ МВС України. Харків: «Факт», 2003. 1253 с.

Щербаківський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560

Практичне заняття: Судово-медичне дослідження трупа.

Навчальна мета заняття: отримати знання про причини та ознаки смерті, правила огляду місця події, де знаходиться труп, формулювання питань експерту.

Час проведення: 2 години.

Місце проведення: Харківське обласне бюро судово-медичної експертизи.

1. Трупні явища. Визначення. Класифікація.
2. Судово-медична експертиза трупа.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення заняття:

1. Білецький Є.М. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. - Х.: Одіссей, 2008. - 200 с.
2. Білецький Є.М., Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. Видання друге. — Х.: Одіссей, 2010. - 200 с.
3. Біленчук П. Д., Курко М. Н., Стахівський С. М. Судові експертизи: довідник. Київ: Влад и Влада, 1997. 48 с.
4. Жабокрицький С.В. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: МАУП, 2004. - 173 с.
5. Звонок А.С. Судебная медицина и психиатрия: Учеб. пособие. - Луганск: РИО ЛГУВД, 2007. - 132 с.
6. Клименко Н. І. Судова експертологія. Курс лекцій: навч. посібник. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 528 с.
7. Криміналістика: [підручник / за заг. ред. д.ю.н., професора А. Ф. Волобуєва]. — Х.: ХНУВС, 2011. — 666 с.
8. Лапта С. П. Правові та наукові основи використання судових експертиз при розслідуванні злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2006. 234 с.

9. Левенець І. В. Судова психіатрія: Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 275 с.
10. Марчук А.І. Судова медицина: Курс лекцій: Навч. посібник. - К.: Генеза, 1997. - 144 с.
11. Марчук А.І. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: Атіка, 2004. - 240 с.
12. Настільна книга слідчого: Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / В.Я. Тацій, М.І. Панов, В.Ю. Шепітько та ін. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – 715 с.
13. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
14. Проведення судових експертиз: [довідник / П.Д. Біленчук, М.Н. Курко, С.М. Стахівський]. – К.: РВВ МВС України, 1995. – 64 с.
15. Спіріна І.Д. Судова-психіатрична експертиза: Навч. посібник. - Дніпропетровськ, 2000. - 145 с.
16. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: навч.-довід. посібник / уклад.: Грошевий Ю.М. та ін. — Х. : Одиссей, 2004. — 448 с.
17. Судові експертизи в Україні. Загальні положення. Організаційно-правові засади. Види експертиз. Участь експертів у виконавчому провадженні. — К.: Хрінком Інтер, 2002. — 413 с.
18. Судова медицина та психіатрія: навч. посібник / [Кікінчук В.В., Лозова С.М., Гусєва В.О. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків, 2019. — 184 с.
19. Тагаєв М.М. Судова медицина: підручник ВНЗ МВС України. Харків: «Факт», 2003. 1253 с.
- Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560

План проведення заняття

Вступ до заняття полягає в перевірці присутності студентів, оголошенні теми, мети та контрольних питань заняття.

Протягом заняття з'ясовуються причини, умови і послідовність розвитку трупних явищ; фактори, що впливають на швидкість розвитку трупних явищ. Встановлюється судово-медичне значення трупних явищ, ознаки давності смерті при зовнішньому огляді трупа за динамікою розвитку трупних явищ.

Судово-медичне значення трупних явищ. Встановлення давності смерті при зовнішньому огляді і експертизі за динамікою розвитку трупних явищ.

Заклучна частина заняття полягає у підведенні викладачем підсумків та оголошенні завдання для підготовки до наступного заняття.

Тема № 4. Судово-медична експертиза при розслідуванні статевих злочинів

Семінарське заняття: Судово-медична експертиза при статевих злочинах.

Навчальна мета заняття: отримати знання про ознаки зґвалтування, правила огляду місця події, де скоєний злочин, формулювання питань експерту.

Час проведення: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Визначення статевого акту, зґвалтування.
2. Ознаки фізичного, психічного насильства, використання безпомічного стану потерпілої.
3. Особливості огляду одягу потерпілої, вилучення і підготовки її для дослідження в лабораторії бюро судово-медичної експертизи.
4. Особливості огляду місця події, освідчування потерпілої.
5. Особливості огляду підозрюваного в статевому злочині.

Методичні вказівки

Вступ до заняття полягає в перевірці присутності студентів, оголошенні теми, мети та контрольних питань заняття.

На основі вивчення матеріалу теми студенти повинні знати медичну складову у визначенні статевих злочинів, основні медичні ознаки при порушенні статевої недоторканності з використанням фізичного насильства, як вилучати речові докази у випадках статевих злочинів і направляти їх на судово-медичне дослідження.

Встановлюються особливості огляду одягу потерпілої слідчим, вилучення і підготовки її до дослідження в лабораторії бюро судово-медичної експертизи. Оцінюються ушкодження і нашарування на одязі і тілі потерпілої для рішення питання про статевий акт із застосуванням фізичного насильства або інсценування фізичного насильства. Розглядаються особливості огляду місця події і трупа у випадках убивств, що супроводжуються статевим актом.

Заключна частина заняття полягає у підведенні викладачем підсумків та оголошенні завдання для підготовки до наступного заняття.

Література:

1. Білецький Є.М. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. - Х.: Одісей, 2008. - 200 с.
2. Білецький Є.М., Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. Видання друге. – Х.: Одісей, 2010. - 200 с.
3. Біленчук П. Д., Курко М. Н., Стахівський С. М. Судові експертизи: довідник. Київ: Влад и Влада, 1997. 48 с.

4. Жабокрицький С.В. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: МАУП, 2004. - 173 с.
5. Звонок А.С. Судебная медицина и психиатрия: Учеб. пособие. - Луганск: РИО ЛГУВД, 2007. - 132 с.
6. Клименко Н. І. Судова експертологія. Курс лекцій: навч. посібник. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 528 с.
7. Криміналістика: [підручник / за заг. ред. д.ю.н., професора А. Ф. Волобуєва]. – Х.: ХНУВС, 2011. – 666 с.
8. Лапта С. П. Правові та наукові основи використання судових експертиз при розслідуванні злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2006. 234 с.
9. Левенець І. В. Судова психіатрія: Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 275 с.
10. Марчук А.І. Судова медицина: Курс лекцій: Навч. посібник. - К.: Генеза, 1997. - 144 с.
11. Марчук А.І. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: Атіка, 2004. - 240 с.
12. Настільна книга слідчого: Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / В.Я. Тацій, М.І. Панов, В.Ю. Шепітько та ін. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – 715 с.
13. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
14. Проведення судових експертиз: [довідник / П.Д. Біленчук, М.Н. Курко, С.М. Стахівський]. – К.: РВВ МВС України, 1995. – 64 с.
15. Спіріна І.Д. Судова-психіатрична експертиза: Навч. посібник. - Дніпропетровськ, 2000. - 145 с.
16. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: навч.-довід. посібник / уклад.: Грошевий Ю.М. та ін. — Х. : Одиссей, 2004. — 448 с.
17. Судові експертизи в Україні. Загальні положення. Організаційно-правові засади. Види експертиз. Участь експертів у виконавчому провадженні. – К.: Хрінком Інтер, 2002. – 413 с.
18. Судова медицина та психіатрія: навч. посібник / [Кікінчук В.В., Лозова С.М., Гусєва В.О. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2019. – 184 с.
19. Тагаєв М.М. Судова медицина: підручник ВНЗ МВС України. Харків: «Факт», 2003. 1253 с.
20. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні: монографія. Харків: В деле, 2015. 560 с.

Тема № 5. Предмет, система, методи судової психіатрії. Правові та організаційні основи судово-психіатричної експертизи.

Семінарське заняття: Предмет, система, методи судової психіатрії. Правові та організаційні основи судово-психіатричної експертизи.

Навчальна мета заняття: сформулювати розуміння предмету судової психіатрії, визначення її змісту і системи, методів. Шляхом вивчення законів і підзаконних актів ознайомитися з організацією і структурою судово-психіатричної служби України.

Час проведення: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія.

Навчальні питання:

1. Предмет, метод і система судової психіатрії.
2. Зв'язок судової психіатрії з медичними, юридичними та іншими дисциплінами в системі підготовки працівників органів внутрішніх справ.
3. Судово-психіатрична експертиза та її значення при розслідуванні злочинів. Види та форми судово-психіатричної експертизи.
4. Правові та організаційні засади судово-психіатричної експертизи. Структура судово-психіатричної служби в Україні.
5. Підстави та порядок призначення судово-психіатричної експертизи.
6. Права та обов'язки судово-психіатричного експерта.
7. Поняття неосудності та критерії неосудності.
8. Судово-психіатрична оцінка і юридичні наслідки діянь, вчинених психічно хворими особами під час і після вчинення злочину.

Методичні вказівки

Вступ до заняття полягає в перевірці присутності студентів, оголошенні теми, мети та контрольних питань заняття.

По першому питанню потрібно надати визначення судової психіатрії як науки; виділити її предмет, систему та методи. Визначити основні етапи розвитку судової психіатрії як науки в Україні. Встановити зв'язок судової психіатрії з медичними, юридичними та іншими дисциплінами в системі підготовки працівників органів внутрішніх справ. По другому питанню студенти за допомогою викладача розглядають організацію та структуру судово-психіатричної служби в Україні, вивчають правові та організаційні засади судово-психіатричної експертизи. Розглядаючи третє питання, необхідно зосередити увагу студентів на підставах та порядку призначення експертизи, видах та формах судово-психіатричних експертиз, правах і обов'язках судово-психіатричного експерта. Визначаються категорії осіб, яких можна залучати до проведення судово-психіатричної експертизи, а також категорії осіб, стосовно яких призначають проведення дослідження.

Заключна частина заняття полягає у підведенні викладачем підсумків та оголошенням завдання для підготовки до наступного заняття.

Література:

1. Білецький Є.М. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. - Х.: Одіссей, 2008. - 200 с.
2. Білецький Є.М., Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. Видання друге. – Х.: Одіссей, 2010. - 200 с.
3. Біленчук П. Д., Курко М. Н., Стахівський С. М. Судові експертизи: довідник. Київ: Влад и Влада, 1997. 48 с.
4. Жабокрицький С.В. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: МАУП, 2004. - 173 с.
5. Звонок А.С. Судебная медицина и психиатрия: Учеб. пособие. - Луганск: РИО ЛГУВД, 2007. - 132 с.
6. Клименко Н. І. Судова експертологія. Курс лекцій: навч. посібник. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 528 с.
7. Криміналістика: [підручник / за заг. ред. д.ю.н., професора А. Ф. Волобуєва]. – Х.: ХНУВС, 2011. – 666 с.
8. Лапта С. П. Правові та наукові основи використання судових експертиз при розслідуванні злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2006. 234 с.
9. Левенець І. В. Судова психіатрія: Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 275 с.
10. Марчук А.І. Судова медицина: Курс лекцій: Навч. посібник. - К.: Генеза, 1997. - 144 с.
11. Марчук А.І. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: Атіка, 2004. - 240 с.
12. Настільна книга слідчого: Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / В.Я. Тацій, М.І. Панов, В.Ю. Шепітько та ін. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – 715 с.
13. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
14. Проведення судових експертиз: [довідник / П.Д. Біленчук, М.Н. Курко, С.М. Стахівський]. – К.: РВВ МВС України, 1995. – 64 с.
15. Спіріна І.Д. Судова-психіатрична експертиза: Навч. посібник. - Дніпропетровськ, 2000. - 145 с.
16. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: навч.-довід. посібник / уклад.: Грошевий Ю.М. та ін. — Х. : Одіссей, 2004. — 448 с.
17. Судові експертизи в Україні. Загальні положення. Організаційно-правові засади. Види експертиз. Участь експертів у виконавчому провадженні. —

К.: Хрінком Інтер, 2002. – 413 с.

18. Судова медицина та психіатрія: навч. посібник / [Кікінчук В.В., Лозова С.М., Гусєва В.О. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2019. – 184 с.

19. Тагаєв М.М. Судова медицина: підручник ВНЗ МВС України. Харків: «Факт», 2003. 1253 с.

20. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

Тема № 6. Загальні поняття про симптоми і синдроми психічних захворювань в сучасній психіатрії.

Семінарське заняття: Загальні поняття про симптоми і синдроми психічних захворювань в сучасній психіатрії.

Навчальна мета заняття: розглянути причини виникнення психічних захворювань, їх класифікацію та перебіг. Проаналізувати з'ясувати симптоми та синдроми психічних захворювань.

Час проведення: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія.

Навчальні питання:

1. Основи анатомії та фізіології психічної діяльності людини.
2. Причини виникнення психічних захворювань, їх класифікація та перебіг. Симптоми та синдроми психічних захворювань.
3. Розлади сприйняття, їх види та ознаки.
4. Розлади пам'яті, види та ознаки.
5. Розлади мислення, їх види, ознаки.
6. Розлади емоцій, їх види, ознаки.
7. Розлади рухової діяльності, їх види, ознаки.
8. Розлади волі, їх види, ознаки.
9. Розлади свідомості, їх види, ознаки.

Методичні вказівки

Вступ до заняття полягає в перевірці присутності студентів, оголошенні теми, мети та контрольних питань заняття.

Вивчаються основи анатомії та фізіології психічної діяльності людини, а також причини виникнення психічних захворювань, їх класифікація та перебіг.

Слід звернути увагу на прояви психічних розладів: сприйняття, пам'яті, мислення, емоцій, рухової діяльності, волі, свідомості, назвати їх види та ознаки. Студенти повинні зрозуміти правила і здобути навички поведінки щодо людей з ознаками психічних розладів.

Заклучна частина заняття полягає у підведенні викладачем підсумків та оголошенні завдання для підготовки до наступного заняття.

Література:

1. Білецький Є.М. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. - Х.: Одіссей, 2008. - 200 с.
2. Білецький Є.М., Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. Видання друге. – Х.: Одіссей, 2010. - 200 с.
3. Біленчук П. Д., Курко М. Н., Стахівський С. М. Судові експертизи: довідник. Київ: Влад и Влада, 1997. 48 с.
4. Жабокрицький С.В. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: МАУП, 2004. - 173 с.
5. Звонок А.С. Судебная медицина и психиатрия: Учеб. пособие. - Луганск: РИО ЛГУВД, 2007. - 132 с.
6. Клименко Н. І. Судова експертологія. Курс лекцій: навч. посібник. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 528 с.
7. Криміналістика: [підручник / за заг. ред. д.ю.н., професора А. Ф. Волобуєва]. – Х.: ХНУВС, 2011. – 666 с.
8. Лапта С.П. Правові та наукові основи використання судових експертиз при розслідуванні злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2006. 234 с.
9. Левенець І. В. Судова психіатрія: Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 275 с.
10. Марчук А.І. Судова медицина: Курс лекцій: Навч. посібник. - К.: Генеза, 1997. - 144 с.
11. Марчук А.І. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: Атіка, 2004. - 240 с.
12. Настільна книга слідчого: Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / В.Я. Тацій, М.І. Панов, В.Ю. Шепітько та ін. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – 715 с.
13. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
14. Проведення судових експертиз: [довідник / П.Д. Біленчук, М.Н. Курко, С.М. Стахівський]. – К.: РВВ МВС України, 1995. – 64 с.
15. Спіріна І.Д. Судова-психіатрична експертиза: Навч. посібник. - Дніпропетровськ, 2000. - 145 с.
16. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: навч.-довід. посібник / уклад.: Грошевий Ю.М. та ін. — Х. : Одіссей, 2004. — 448 с.
17. Судові експертизи в Україні. Загальні положення. Організаційно-правові засади. Види експертиз. Участь експертів у виконавчому провадженні. – К.: Хрінком Інтер, 2002. – 413 с.

18. Судова медицина та психіатрія: навч. посібник / [Кікінчук В.В., Лозова С.М., Гусєва В.О. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2019. – 184 с.

19. Тагаєв М.М. Судова медицина: підручник ВНЗ МВС України. Харків: «Факт», 2003. 1253 с.

20. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

Тема № 7. Судово-психіатрична оцінка психічних розладів, що мають юридичне значення.

Семінарське заняття: Судово-психіатрична оцінка психічних розладів, що мають юридичне значення.

Навчальна мета заняття: розглянути причини виникнення психічних захворювань, їх класифікацію та перебіг. Проаналізувати з'ясувати симптоми та синдроми психічних захворювань.

Час проведення: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія.

Навчальні питання:

1. Шизофренія. Загальні ознаки, форми, перебіг. Судово-психіатрична оцінка шизофренії.

2. Маніакально-депресивний психоз. Загальні ознаки, форми перебігу. Судово-психіатрична оцінка маніакально-депресивного психозу.

3. Епілепсія. Основні ознаки епілепсії та епілептиформних розладів. Їх судово-психіатрична оцінка.

4. Інволюційні психози похилого віку. Загальні симптоми прогресуючого паралічу. Основні ознаки передстаречих та старечих психозів. Їх судово-психіатрична оцінка.

5. Психічні розлади при черепно-мозковій травмі. Види та ознаки травми. Судово-психіатрична оцінка психічних розладів при черепно-мозковій травмі.

6. Психічні розлади при інфекційно-органічних захворюваннях (енцефалітах, сифілісі мозку, абсцесах мозку). Їх судово-психіатрична оцінка.

7. Поняття симуляції та дисимуляції хворобливих станів психіки, їх форми та методи розпізнавання.

8. Клінічні прояви та особливості поведінки людини, яка зловживає алкогольними напоями. Стадії простого алкогольного сп'яніння. Види алкогольних психозів (їх прояви, зміни особистості, особливості поведінки, психічні прояви).

9. Визначення наркоманії та її критерії: медичний, соціальний. Характерні ознаки гострої інтоксикації наркотиком. Характеристика перебігу наркоманії, стадії. Їх судово-психіатрична оцінка.

10. Причини виникнення психопатій. Основні ознаки і форми психопатій. Мотивація протиправних дій психопатів та особливості судово-психіатричної експертизи психопатій.

11. Олігофренія (ідіотія, імбецильність, дебільність). Форми, ознаки, прояви, динаміка розвитку. Судово-психіатрична оцінка.

Методичні вказівки

Вступ до заняття полягає в перевірці присутності студентів, оголошенні теми, мети та контрольних питань заняття.

За допомогою викладача студенти засвоюють перелік причин та факторів, що сприяють розвитку психічних захворювань. Вивчають загальні ознаки та форми перебігу маніакально-депресивного психозу. Знайомяться з основними ознаками епілепсії та епілептиформних розладів, а також їх судово-психіатричною оцінкою. Розбирають основні клінічні характеристики інволюційних психозів похилого віку, а також передстаречих та старечих психозів. Визначають симптоми психічних розладів при черепно-мозковій травмі; що розвиваються в гострому та віддаленому періодах. Вивчають вплив інфекційної патології (головним чином, енцефаліту та сифілісу) на розвиток психічних захворювань. Вивчають визначення та критерії наркоманії, симптоми гострої інтоксикації наркотиком.

Наводяться симптоми гострої та хронічної алкогольної інтоксикації. Вивчаються симптоми поведінки людини, яка хворіє на алкоголізм. Проводиться порівняння між гострими та хронічними розладами психічної діяльності у таких осіб. Наводиться перелік випадків, у яких призначається проведення судово-психіатричної експертизи стосовно осіб, що скоїли правопорушення у стані алкогольної інтоксикації. Виділяють характерні клінічні прояви олігофренії різного ступеню (імбецильність, ідіотія, дебільність).

Заклучна частина заняття полягає у підведенні викладачем підсумків та оголошенні завдання для підготовки до наступного заняття.

Література:

1. Білецький Є.М. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. - Х.: Одіссей, 2008. - 200 с.
2. Білецький Є.М., Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. Видання друге. – Х.: Одіссей, 2010. - 200 с.
3. Біленчук П. Д., Курко М. Н., Стахівський С. М. Судові експертизи: довідник. Київ: Влад и Влада, 1997. 48 с.
4. Жабокрицький С.В. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: МАУП, 2004. - 173 с.

5. Звонок А.С. Судебная медицина и психиатрия: Учеб. пособие. - Луганск: РИО ЛГУВД, 2007. - 132 с.
6. Клименко Н. І. Судова експертологія. Курс лекцій: навч. посібник. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 528 с.
7. Криміналістика: [підручник / за заг. ред. д.ю.н., професора А. Ф. Волобуєва]. – Х.: ХНУВС, 2011. – 666 с.
8. Лапта С. П. Правові та наукові основи використання судових експертиз при розслідуванні злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2006. 234 с.
9. Левенець І. В. Судова психіатрія: Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 275 с.
10. Марчук А.І. Судова медицина: Курс лекцій: Навч. посібник. - К.: Генеза, 1997. - 144 с.
11. Марчук А.І. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: Атіка, 2004. - 240 с.
12. Настільна книга слідчого: Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / В.Я. Тацій, М.І. Панов, В.Ю. Шепітько та ін. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – 715 с.
13. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
14. Проведення судових експертиз: [довідник / П.Д. Біленчук, М.Н. Курко, С.М. Стахівський]. – К.: РВВ МВС України, 1995. – 64 с.
15. Спіріна І.Д. Судова-психіатрична експертиза: Навч. посібник. - Дніпропетровськ, 2000. - 145 с.
16. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: навч.-довід. посібник / уклад.: Грошевий Ю.М. та ін. — Х. : Одиссей, 2004. — 448 с.
17. Судові експертизи в Україні. Загальні положення. Організаційно-правові засади. Види експертиз. Участь експертів у виконавчому провадженні. — К.: Хрінком Інтер, 2002. — 413 с.
18. Судова медицина та психіатрія: навч. посібник / [Кікінчук В.В., Лозова С.М., Гусєва В.О. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків, 2019. — 184 с.
19. Тагаєв М.М. Судова медицина: підручник ВНЗ МВС України. Харків: «Факт», 2003. 1253 с.
20. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

4. 4. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Нормативна

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Про судову експертизу: закон України від 25.02.1994 № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
5. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз: наказ Міністерства Юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>
6. Про затвердження Порядку проведення судово-психіатричної експертизи: наказ від 08.05.2018 № 865 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18>
7. Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1018-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80>
8. Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України // Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95#Text>
9. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000 р. № 1489-III / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 19, ст.143 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text>

Основна

10. Білецький Є.М. Судова медицина та судова психіатрія: Навч. посібник. - Х.: Одісей, 2008. - 200 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2011/SUD_MED_2003.pdf
11. Жабокрицький С.В. Судова психіатрія: Навч. посібник. - К.: МАУП, 2004. - 173 с. URL: <https://scicenter.online/kniga-ukraine-sudoproizvodstvo-scicenter/sudova-psihiatriya-navch-posib-jabokritskiy.html>

12. Левенець І. В. Судова психіатрія: Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 275 с. URL: http://library.wunu.edu.ua/files/EVD/np_sud_psyhiatria_ui.pdf

13. Судова медицина та психіатрія : навчально-методичний посібник / М. Ф. Недоступ. – Сєверодонецьк : ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка, 2021. – 305 с. URL:

<https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/2909/1/2021%20%20%D0%9D%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%9C%D0%A4%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D1%96%D0%B0%D1%82%D1%80%D1%96%D1%8F%2B.pdf>

14. Судова медицина та психіатрія: навч. посібник / [Кікінчук В.В., Лозова С.М., Гусєва В.О. та ін.]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2019. – 184 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6323>

15. Тагаєв М.М. Судова медицина: підручник ВНЗ МВС України. Харків: «Факт», 2003. 1253 с. URL: https://kingmed.info/knigi/Sudebnaya_meditcina/book_3168/Sudebnaya_meditcina-Tagaev_NN-2003-pdf

Допоміжна

16. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / [А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін.] ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2018. – 384 с. URL:

http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6440/Kryminalistyka_Pi_druchnyk_Tom%201_Kharkiv_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

17. Лозова С. М. Особливості розслідування суспільно небезпечних діянь, учинених особами з психічними захворюваннями або тимчасовими розладами психіки // [Теорія та практика судової експертизи і криміналістики](#). - 2014. - Вип. 14. - С. 106-112 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpsek_2014_14_18

18. Лозова С.М. Особливості комплексної судової психолого-психіатричної експертизи неповнолітніх підозрюваних у вчиненні злочинів щодо дітей // Актуальні проблеми досудового розслідування та судового розгляду злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, шляхи їх вирішення [Текст] : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 черв. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський, В. В. Корольчук]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020, С. 160-163 URL:

http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/17226/1/АКТУАЛЬНІ%20ПРОБЛЕМИ%20ДОСУДОВОГО_p160-163.pdf

19. Лозова С.М. Особливості вивчення особистості злочинця з психічними аномаліями в процесі розслідуванні зґвалтування // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ, № 3 (70), **2015**, с. 68-74 URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/390>

20. Настільна книга слідчого: Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / В.Я. Тацій, М.І. Панов, В.Ю. Шепітько та ін. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – 715 с. URL: <http://law.inf.ua/настільна-книга-слідчого-панов.html>

21. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС; Ліра ЛТД, 2015. 432 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2363/1/монографія_2_Пиріг_макет.pdf

22. Судова експертологія : підруч. для підгот. здобувачів освіт. ступеня «магістр» за спец. 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність» / В. М. Тертишник, В. В. Варава, О. В. Сачко ; за заг. ред. В. М. Тертишника. – Харків : Право, 2021. – 280 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4488&download_id=1495

23. Цільмак О.М. Судово-психіатрична експертиза: навчальний посібник. [Текст] / О.М. Цільмак. – Одеса : 2014. – 104 с. – з іл. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12969/Tsilmak%20SPE.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

24. Цепінь М.Й. Обмежена осудність осіб із психопатичними розладами: юридико-психологічна характеристика: 19.00.06: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук / М.Й. Цепінь, Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2007. – 16 с. URL: https://perviydoc.ru/v27770/цепінь_м.й._обмежена_осудність_осіб_із_психопатичними_розладами_юридико-психологічна_характеристика

25. Щербаковський М. Г. Судова експертологія: Навчальний посібник. – Х.: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. – 192 с. URL: <https://studfile.net/preview/7249841/>

26. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6020/Provedennia%20ta%20vykorystannia%20sudovykh%20ekspertyz%20u%20kryminalnomu%20provadzhenni_monohrafiia_M%20H%20Shcherbakovskyi_2015.pdf?sequence=1

Інформаційні ресурси

1. Офіційне інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>

2. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua>

3. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>

4. Офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua>
5. Офіційний веб-сайт Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dndekc.mvs.gov.ua/>
6. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.